

De Maas in de 21ste eeuw: een veranderend landschap in een veranderende tijd

Het landschap langs de Grensmaas ondergaat aan beide zijden - Nederland én België - een gelijksoortige gedaantewisseling. Deze verandering heeft diverse oorzaken en diverse gevolgen. Als reactie op de stellingen van pagina 5 volgt hieronder uitleg over de achtergronden van de Maas-metamorfose en de natuurontwikkeling.

Rivierverruiming en hoogwaterbescherming

Het rivierbed wordt over een traject van 35 km verruimd: het zomerbed wordt verbreed en het winterbed (weerden) wordt verlaagd. In de verruimde Maasbedding past veel water. Die ruimte is nodig om in natte tijden het water veilig af te voeren.

De rivierverruiming is een reactie op de hoogwaters van 1993 en 1995. De Maasdorpen bleken onvoldoende beschermd.

Zou men de rivierbedding niet verruimen, dan zou men met hoge dijken de dorpen moeten beschermen. Dat zou dit betekenen dat (oude, monumentale) huizen dicht bij de Maas, afgebroken hadden moeten worden. Daar is niet voor gekozen.

Aanleg van hoge dijken zou tevens betekenen dat over een lengte van 35 km het uitzicht volledig zouden worden weggenomen.

N.B. veiligheid met hoge dijken zou kunnen neigen naar schijnveiligheid. Het is riskant om een woeste, snelstromende regenrivier weinig ruimte te geven, en tussen dijken te persen. Zeker in deze tijden van klimaatverandering.

Door de rivier voldoende ruimte geven, is de situatie 5 maal veiliger geworden. Dat is een enorme winst. Tegelijk levert de rivierverruiming grind op; zodoende dat de hoogwaterveiligheid wordt gefinancierd door de grindwinning. Ook dat zou je kunnen zien als winst (voor de overheid).

Van landbouw naar natuur.

Vóór de afgravingen waren de Maasoevers (weerden) landbouwgebied. Ná de afgravingen ontwikkelen deze zich spontaan tot (half nat) natuurgebied.

Vrij snel na de afgraving spoelen hier zaden aan van wilgen, elzen, populieren en andere bomen en struiken. De kale, afgegraven grond vormt een perfect kiembed voor deze zaden. Jonge bomen langs een rivier groeien snel. Wilgen groeien één of anderhalve meter per jaar. Het resultaat van dit proces zou zijn dat er binnen vijf tot tien jaar een gesloten bos op de oevers zou staan. Met de nadruk op "zou". **Het zijn de grote grazers die de bosontwikkeling sterk afremmen.**

Konikpaarden en Gallowayrunderen kunnen niet snel genoeg na de afgraving beginnen met hun graas-werk. Zij zorgen ervoor dat de weerden open blijven, d.w.z. dat ze grasland worden of blijven, met hier en daar ruigte, struikgewas of wat bos.

Aan de overkant bij Hochter Bampd zijn kort na de grindwinning van ruim een halve eeuw geleden geen grote grazers geïntroduceerd. Daar is langs de grindplassen dan ook een uitgestrekt wilgenbos ontstaan. Veel mensen vinden dat mooi. Ze genieten van het uitzicht vanuit Nederland op de groene Vlaamse oever. Er zitten veel vogels.

Het is een hele opgave voor de paarden en runderen om het ontluikende bos goed aan te pakken. **Daarvoor moeten de grazers jaarrond op de oevers grazen. Ook in de winter als**

het koud is en de Maas hoog staat. Lang niet alle rassen zijn tegen zulke gure omstandigheden opgewassen. De Konikpaarden en Gallowayrunderen wel. Ze hebben een zeer dikke huid en stevige vacht met lange vettige haren, die water afstotend zijn. **Dankzij hun vacht hebben ze geen dak boven hun hoofd nodig.** De grazers hebben een krachtig lichaam, met ruimte voor vetweefsel in de spieren (energierepen). Met deze reserves kunnen ze in de winter goed doorkomen op ruw voedsel met minder voedingswaarde. Ze eten dan ruigten, het dor gras en houtige gewassen (twijgen, bast). Ook graven ze wel eens worteltjes uit. Ondertussen vullen ze deze winterkost aan met vers gras. Want ook in de wintermaanden groeit het gras, als de temperatuur tenminste boven de zes graden is. Wat er dagelijks aangroeit, wordt er dagelijks ook afgegeten. Daardoor lijkt het vaak of er niks groeit en dat er voedselschaarste is. Door naar het achterwerk, de rug en schouders van de grazers te kijken zie je snel genoeg of er echt sprake is van schaarste.

Bijvoeren is bij de gehanteerde begrazingsdruk langs de Grensmaas niet nodig. Het aantal dieren is afgestemd op de hoeveelheid voedsel die de natuur biedt. De kuddebeheerder houdt de dieren én de vegetatie wekelijks in de gaten. Het hele jaarrond. Uit ervaring weet deze vrij nauwkeurig hoeveel dieren het gebied kan hebben: ongeveer 1 dier per 2 hectare.

Bijvoeren is bovendien ongewenst. Het kan als neven effect hebben dat de grazers door het aanbod van lekker hooi niet of nauwelijks meer eten aan de houtige gewassen en dorre ruigtes. Dan neemt de bosontwikkeling toe.

Bijvoeren brengt vaak ook onrust in de kuddes. En onrust kost onnodig energie. Terwijl ze daar juist zuinig op moeten zijn in strenge winters. De onrust ontstaat doordat dominante dieren de onderdanige dieren wegdrücken. Juist de meest dominante dieren hebben het bijvoeren het minst nodig, omdat zij ook in de natuur het meeste nemen.

Vanwege de ongewenste neven effecten van bijvoeren, doet de kuddebeheerder zijn uiterste best om het aantal grazers goed af te stemmen op wat het gebied aan voedsel heeft te bieden.

Waarom groeien er zoveel Elzen op het talud langs de Maas bij Borgharen?

Toen de grote grazers hier in 2012 werden losgelaten, waren deze elzen al gekiemd en hadden een hoogte van enkele decimeters. Het waren stevige plantjes van 1 of 2 jaar oud, gekiemd na de afgraving in 2010-2011. De grazers kwamen in 2012 net iets te laat om daar nog veel aan te veranderen.

Het beste moment om grote grazers te introduceren is direct na of zelfs al tijdens de afgraving. Het voedsel aanbod is dan nog niet optimaal, maar omdat de galloways en koniks weinig eisen stellen, kunnen ze ook in een gebied dat nog niet veel voedsel te bieden heeft, toch al redelijk goed (over)leven. Is het voedselaanbod in de winter echt te weinig in zo'n eerste jaar na de afgraving dan kan de kuddebeheerder besluiten om de dieren te evacueren of bij te voeren. Als er wordt bijgevoerd, dan is dat met beleid, en in principe alléén in het eerste jaar. Daarna groeien er genoeg planten.

De Elzen bij Borgharen bevinden zich in een struikfase met veel zijtakken. Daardoor kun je er nauwelijks of niet door heen kijken. **De komende jaren zal door lichtconcurrentie een deel van de elzen het niet redden. De overblijvende elzen zullen een stam vormen met kruin. Tussen de verschillende stammen ontstaan openingen. Het zicht op de Maas komt dan weer terug.** In de wintermaanden is er sowieso zicht. Langs de Grensmaas bij Meers kun je

goed zien hoe het doorzicht tussen de elzen worden zal. Daar is de ontwikkeling zo'n 10 jaar verder.

Waarom worden er Galloway runderen geïntroduceerd en geen melkvee of vleesvee?

Het Galloway-ras is zeer oud (Keltisch). **De runderen zijn gehard, zelfredzaam en hebben een rustig karakter.** De koeien hebben kleine uiers waarmee ze goed door de (stekelige) ruigtes kunnen gaan. Ze krijgen hun jongen zonder hulp van de mens en ze zijn niet te jong vruchtbaar. Dit zijn allemaal belangrijke eigenschappen voor dieren die in de natuur leven en in natuurlijke kuddes waarin ook stieren leven (minstens 30%).

Twintig of dertig jaar geleden werd er wel eens gemopperd over die 'buitenlandse' Galloway. Maar tegenwoordig zijn buitenlandse rassen heel gewoon in Nederland. Denk bijvoorbeeld aan Hereford, Limousin, Charolais of Blonde d'Aquitaine.

Waarom worden er Konikpaarden geïntroduceerd en geen tamme paarden?

Konikpaarden zijn gehard, zelfredzaam en hebben een rustig karakter. Ze tonen geen interesse in mensen, behalve als mensen deze dieren aanhalen (hetgeen sterk afgeraden wordt). De paarden hebben sterke hoeven, die op natuurlijke wijze afbreken op het grind. Ze worden niet hoeft bevangen en zijn nauwelijks ziek. Als ze ziek zijn, dan worden ze meestal vanzelf weer beter.

Paarden hebben een ander eetgedrag dan runderen. Ze hebben daardoor een andere invloed op het terrein. Juist die verschillende begrazingsinvloeden, zorgen dat er een gevarieerd natuurgebied tot ontwikkeling komt.

Waarom worden langs de Grensmaas geen schapen, geiten, lama's, ezels struisvogels of andere gebruiksdieren geïntroduceerd ?

Het uitgangspunt is dat er alleen zelfredzame diersoorten worden geïntroduceerd die van nature thuishoren in het West-Europese/Nederlandse laagland. Genoemde diersoorten vallen daar niet onder.

Paard en rund zijn van nature inheemse soorten. Ofschoon het oerpaard en oerrund zijn uitgestorven, zijn de gekozen rassen prima vervangers. Ze bevatten nog steeds >99% van de genen van hun wilde voorouders.

Bestaat er geen zorgplicht voor de zelfredzame Koniks en Galloways?

Jazeker is er zorgplicht! Ook voor deze dieren bestaat er een wettelijke zorgplicht. De kuddebeheerder houdt de dieren daarom wekelijks goed in de gaten. Ook veel vaste wandelaars houden een oogje in het zeil en benaderen in geval van nood de beheerder. Als er ziektes zijn, geeft de beheerder de dieren de kans om dit op eigen kracht en met behulp van de geneeskrachtige kruiden uit de natuur (die ze zelf kiezen) te overwinnen. Blijft een dier ziek, of is er een te zware verwonding, dan roept de beheerder de hulp in van de dierenarts, voor advies en zo nodig behandeling of euthanasie. Behandeling van de hoeven is zelden nodig, maar ook daar wordt voor gezorgd als het moet.

Zorgplicht is er ook ten aanzien van het voedselaanbod. Om te voorkomen dat er voedselgebrek ontstaat in de uitdijende kudde, roomt de beheerder elk jaar ongeveer 30% van de kudde af. De oogst gaat ofwel naar andere natuurgebieden in Nederland of het buitenland, of wordt verwerkt als wildernis vlees.

De overvloedige dieren gaan naar een kleinschalige slachterij, waar aandacht is voor het dierenwelzijn, ook in hun laatste uren. Ze komen dus niet terecht op een grote vrachtwagen met honderden dieren, die half Europa doorreist.

Met betrekking tot de genetische variatie is er ook zorgplicht. De kuddebeheerder zorgt er voor dat inteelt niet optreedt, door verbloed in te brengen en natuurgebieden met elkaar te verbinden. Hij krijgt hierbij trouwens hulp van de dieren zelf. Het natuurlijke gedrag is namelijk inteelt-mijdend.

Hoe zit het verder met dierenwelzijn?

De paarden en runderen leven in **hechte familiegroepen**. Dieren worden in een kudde geboren en worden hier opgevoed/gesocialiseerd, zonder bemoeienis van de mens. Hierdoor verwerven ze **veel terreinkennis en plantenkennis**, via hun ouders en grootouders. Zo kunnen ze goed overleven in de natuur. Dankzij de hechte, jarenlange familiebanden geven de grazers elkaar bovendien **veel bescherming, veiligheid en gezelligheid**. Dat komt het dierenwelzijn sterk ten goede.

De dieren hebben in de natuur **veel ruimte en vrijheid**. Ze kunnen gaan en staan waar ze willen, om te rennen, te spelen, te stoeien, voedsel te zoeken, te herkauwen, te drinken, te baden, etc. Ze kunnen de schaduw opzoeken, maar ook de zon. Ze kunnen in de lage natte delen verblijven, maar ook in de hoge droge delen. Het is maar net waar ze behoefte aan hebben, en maar net wat de Maas doet. Er zijn weinig paarden en runderen die het zo goed hebben.

De keerzijde van leven in de natuur is natuurlijk ook dat dieren het hoofd moeten bieden aan de hardheid van de natuur. Het is precies daarom dat gekozen is voor geharde, primitieve rassen, die precies over de juiste kwaliteiten hebben om de natuur het hoofd te bieden. Op deze kwaliteiten wordt bovendien nog steeds geselecteerd. Dieren die het minst sterk zijn, gaan als eerste naar de slacht. De kudde beheerder gaat te werk als een wolf: de minst sterke, de minst slimme en de minst snelle dieren worden er uit gehaald.

Omgaan met verandering

Al met al is er dus in de afgelopen 10 jaar erg veel veranderd langs de Maas. De een kan dat waarderen, de ander (nog) niet. **De klok terugdraaien kan niet**. Hoogwaterveiligheid en rivierversuiming staan in tijden van klimaatverandering hoog op de agenda; **opnieuw ophogen van afgegraven weerden is onmogelijk. Het doet het verkregen veiligheidsniveau te niet**.

Vooraf voor oudere mensen is de verandering van het landschap erg wennen. Dat lukt niet altijd. Het oude, vertrouwde landschap is immers helemaal verdwenen langs de Maas. En het nieuwe verkregen landschap heeft enkele jaren nodig om goed tot ontwikkeling te komen.

Jonge generaties daarentegen kunnen het nieuwe landschap veel meer waarderen. Vooral kinderen voelen zich enorm thuis in deze struinnatuur, zonder prikkeldraad. Regelmatig zeggen ze na een leuke veldles langs de Maas dat ze de mooiste dag van hun leven hebben beleefd. Voor de jonge generatie is deze Maas aantrekkelijk, veilig, en 'de Maas van hun jeugd'.

Toerisme en natuurbeleving

Steeds meer wandelaars en vogelaars ontdekken het nieuwe natuurlandschap van de Maas. **Het mooie is dat RivierPark MaasVallei voor bezoekers beide landschapstypes in petto heeft: wilde riviernatuur direct langs de Maas én oud cultuurlandschap achter de kades.**

Zo is er voor elk wat wils. Deze verscheidenheid past helemaal in de logica van wat ons land en zijn bewoners nodig heeft: veilige rivieren, meer en minder avontuurlijke natuur en landbouwgebieden voor de voedselproductie.

Vuil langs de Maas

Vuil langs de Maas is een veel besproken thema. Elk voorjaar liggen de oevers weer vol. Vóór de afgravingen stroomde veel van dat vuil linea recta naar zee en veroorzaakte daar problemen. Door de afgravingen blijft nu een deel van het vuil nu achter op de oevers hier. Een troosteloze aanblik. Het opruimen van vuil met vrijwilligers, verenigingen, schoolklassen en terreinbeheerders is confronterend; het drukt iedereen met zijn neus op de feiten: we gaan in deze consumptiemaatschappij veel te slordig om met plastic en ander verpakkingsmateriaal. **Het opruimen is heel educatief. Het is geen vervelend werk, zeker als je er een beetje geld mee verdient. Het is vooral véél werk.** Met alle (politieke) aandacht die er nu voor riviervuil en plastic soep is, worden hopelijk ook de oorzaken van de problematiek nu eindelijk eens aangepakt. Dan wordt het gebied pas echt schoon: vrij van zwerfvuil en drijfvuil. Het gebied is door de ontwikkeling van landbouw al vrij van verontreiniging door pesticiden en (drijf)mest.

Ook graag zouden wij van uw visie op het volgende kennis willen nemen:

- De **faunavreemde paarden en runderen** zijn geen wild omdat ze binnen afrastering leven. Nederland is een dichtbevolkt gecategoriseerd cultuurlandschap dat wat fauna betreft louter huisdieren, intensieve en extensieve veeteelt huisvest, behoudens nog wat schadelijk wild, dat meestal ook nog eens is uitgezet. In alle gevallen rust de zorgplicht louter bij de eigenaar. "De natuur zijn/haar gang laten gaan" is een laffe vlucht van **zorgplicht**.
- De Grensmaaspaarden en -runderen aan hun lot overlaten is dus **dierenmishandeling**, zeker waar ze met hun hoeven in de drassige grond staan. Dit is geen natuur: hier geldt daarom exact dezelfde zorgplicht als op een melkveehouderij. De Grensmaasdieren hebben nog niet eens een stal. Houd je op die voorwaarden zelf dieren dan ben je strafbaar! De mensen rond de Oostvaarders Plassen hebben dat goed begrepen. Daar moeten we van leren. Voor de geitjes in de dorpstuin is toch ook onderdak gebouwd? Borgharen zou te klein zijn als we dat niet gedaan hadden.
- Maasoever aan Daalstraatzijde. **Deze overwoekert met (nu nog) struiken. Straks zijn dat bomen.** Met die landschapsverloedering trekken we geen volle zalen. Vrij uitzicht op de Maas weg. Menigeen ergert zich daar aan.
- Als er dan toch zoveel geld beschikbaar (b)lijkt voor die "Groene Rivier"..Haal die runderen en paarden daar weg en geef het land aan boeren die het wat **ophogen**

om er vee op te houden. Koeien, schapen , geiten enz. zijn van opvoedingswaarde en horen hier thuis. Nederlandse kinderen moeten koeien zien en geen Poolse fauna. Bovendien houden die boeren het landschap net als vroeger schoon na overstroming. Dat is geen symbolische taak om laf af te schuiven op schoolkids en vrijwilligers.

- Recreatiepark Maasvallei heeft niet de beloofde aantrekkelijkheid opgeleverd qua toerisme. Laten we eens stoppen met onszelf wijs te maken dat we een pareltje (mede)geschapen hebben: als ik met "Hollanders" van Borgharen naar Itteren rijd, (om in café Trefpunt of bij de Brigidahoeve lekker te eten) dan vinden ze de landelijke omgeving prachtig. De rechterkant dus...En dat is echt geen grap.